

מדינת ישראל משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף אי' אמנויות
הפיקוח על האמנות החזותית

פרויקט בתי ספר באילת, 2016

תעשו מקום לאמנות

תנועה חזותית מהאישי אל המרחב הציבורי

אמנות חזותית בקהילה - ערכת לימוד

במסגרת לימודי אמנויות בראיה חברתית בחטיבות הביניים

יחידות הוראה סמסטריאליות בחתך רב גילאי

כתיבה ועריכה:

הפיקוח על האמנות החזותית, אגף אי' אמנויות, משרד החינוך

ליזה שלום – מ"מ מפמ"ר אמנות חזותית

רוני רוקח סגל – מדריכה ארצית, אמנות חזותית

תוכן עניינים

3.....	לב העניין - רציונל.....
4.....	ממוקד וקולע – מהלך הלמידה.....
5.....	ערכים לדרך.....
6.....	אופן השימוש.....
6.....	שפת האמנות החזותית.....
7.....	ישר ולעניין – יחידות הלימוד.....
7.....	אמנות עושה מקום חזותי Placemaking & Art.....
7.....	יחידה 1: מה הופך מרחב למקום בעל זהות יצירה ומשמעות?.....
8.....	אמנות שיתופית קולקטיבית.....
8.....	יחידה 2: מה יוצר שיתוף פעולה ביצירה חזותית אחת?.....
9.....	אמנות אקטיביסטית בפעולה.....
9.....	יחידה 3 : מה מעורר בי רצון להגיב ביצירה חזותית?.....
11.....	מקורות מידע.....

לב העניין - רציונל

במאה העשרים ואחת בית הספר הוא מרכז חינוכי פועם, אשר מבוסס על מעורבות חברתית, קהילתית ובינאישית. העשייה והפעולה בתחום האמנות החזותית מתרחבת ויוצאת מבית הספר אל המרחב הקהילתי והציבורי ובחזרה. תנועה זו מבוססת על יצירה חזותית כבסיס לשיתופי פעולה בין התלמידים, ההורים ואנשי הקהילה. המפגשים, הדיונים, התכנון והביצוע המשותפים הופכים בסיס לצמיחה משותפת של כל הפועלים ביצירה החזותית. חווית השיתוף יוצרת מסרים חזותיים, קהילתיים, ערכיים וחברתיים, שמנביטים מתוכם עשייה יצירתית חדשה ומגוונת. היצירה החזותית-קהילתית תתמקד בשלושה ערוצים עיקריים:

- **אמנות עושה מקום חזותי Placemaking** – יצירת שינוי במרחב או במקום בדרך יצירתית-חזותית בבית הספר ובקהילה. שילוב בין פלייסמייקינג ואמנות: הפלייסמייקינג הוא השיטה לשינוי מרחבים ציבוריים למקומות המשמשים לרווחתם הפיזית, חברתית, סביבתית, תרבותית וכלכלית של קהילות עירוניות. האמנות היא הדרך, הצורה התוכן והמסר, השילוב יוצר מרחב פועם המהווה בסיס להתפתחות וליצירת הפרויקט הבא.

בית ספר מופת חופים, חדרה (מורה מנחה: כרמית קניגספלד)

- **אמנות שיתופית קולקטיבית** – יצירת האמנות מבוססת על התנועה בטווח בין האישי לקהילתי: שיתוף פעולה בין התלמידים מטרתו ליצור יצירה אחת במרחב הקהילתי ולמען הקהילה, שכולם מוזמנים לקחת בה חלק, כך שהשלם גדול

מחלקיו. השיתוף יוצר תחושת שייכות ואכפתיות התורמת לרווחת הקהילה ולפיתוחים נוספים על-ידי אנשי הקהילה.

- **אמנות אקטיביסטית בפעולה** – פעולת ויצירת האמנות הן מרחב חזותי לאמירה, מחאה, ביטוי ופעילות חברתית פוליטית של קבוצות תלמידים אשר יוצרים מתוך מניע משותף. היצירה המשותפת תוצג באופנים חזותיים חדשניים

בית ספר נוף ים, אשדוד (מורה מנחה: דנה קייזלר)

ממוקד וקולע – מהלך הלמידה

"תעשו מקום לאמנות" כדרך וכאופן לימוד מאתגר את התלמידות/ים לחשוב, ליצור, לפעול ולהעז בתנועה מתמדת מהאישי אל המרחב הבית ספרי והקהילתי ובחזרה. היצירה החזותית על גווניה נעשית מתוך שיתוף פעולה והדדיות במרחב החברתי והקהילתי.

- התלמידים יבחרו נושאים וחומרים שמעניינים אותם ורלוונטיים להם, התנועה לפעולה היא מתוך הנעה פנימית וקבוצתית שיוצרת מעורבות פעילה בלמידה, בחקר וביישום חזותי ומחנכת את התלמידות/ים ברוח המעורבות החברתית והערבות ההדדית.
- אופן הלימוד מפגיש את התלמידות/ים עם עבודות אמנות עכשוויות מהארץ ומהעולם ומאפשר למידה מתוך התבוננות, שאלת שאלות, השוואה ופרשנות.

- התלמידים יזונו בחברותא בסוגיות השונות המוצגות ביצירות האמנות ובסוגיות שמעסיקות אותם ויגבשו נושא או רעיון המשותף לכל חברי הקבוצה אשר משקף את המסר אותו הם רוצים להביע.
- התלמידים יתכננו, יפעלו וייצרו במגוון חומרים וטכניקות בהקשבה הדדית ובשיתוף פעולה במרחבים שונים בבית הספר ו/או בקהילה, בהם הם לומדים וחיים.

ערכים לדרך

מהלך לימודי זה מאפשר לתלמידים להתנסות בעבודת צוות ושיתוף פעולה, תכנון ועיבוד רעיונות ומסרים באמצעות דימויים חזותיים המאפשרים עיבוד ותגובה אישיים וקבוצתיים. מהלך החשיבה מייצר מפגש בין האישי לקבוצתי ומפרה ליצירה שיתופית חדשה.

בית הספר הדמוקרטי גבעול חדרה (מורה מנחה: מיכל זהן)

- עבודת צוות מאפשרת לכל תלמיד להתבלט ולתרום את המיטב שבו.
- דימוי חזותי מעורר תגובה אישית במקביל לתגובה קבוצתית ומזמן פיתוח רעיוני משותף ומגוון בין כל חברי הקבוצה.
- פעולה ותנועה חזותית במרחב הקהילתי מאפשרת רב שיח, התערבות יוצרת, שייכות ואכפתיות.
- העצמה אישית, קבוצתית וקהילתית היא תוצר של ביטוי חזותי קהילתי במרחב הציבורי.

אופן השימוש

"תעשו מקום לאמנות" מותאמת ללימוד במהלך חציון לימודי בחטיבות הביניים וכוללת:

בית הספר לאמנויות רעות, חיפה
(מורה מנחה: איתנה נוסבאום)

- שלוש יחידות לימוד המיועדות לתלמידי חטיבות הביניים במסגרת לימודי אמנות חזותית.
- כל יחידה מוקדשת להיבט אחר של האמנות החזותית בקהילה וכוללת חמישה שיעורים, סך הכל חמישה עשר שיעורים.
- מהלך הלימוד יכלול פתיח והסבר הנושא והרעיון במליאה ולאחר מכן יגובשו קבוצות עבודה מגוונות אותן ינחה וידריך המורה.
- שיתוף ומשוב עמיתים יתקיימו לכל לאורך הלמידה והפעילות שמטרתם להעשיר בידע, תובנות, זוויות מבט ואיכויות מכל התלמידים השותפים למהלך זה.
- בסיום הפרויקט מומלץ לקיים אירוע קהילתי רב משתתפים שיבטא וייתן במה לכל השותפים בעשייה החזותית ויבטא את רוח העשייה בקהילה.
- להרחבת לימודי האמנות החזותית בחטיבות הביניים ניתן לעיין בתכנית לימודים שנתית "אמנות כתרבות חזותית", הנמצאת באתר מפמ"ר אמנות חזותית.

שפת האמנות החזותית

מדיום, מסר, מצע, מרחב, גודל, מוען, נמען, תקשורת, טכניקה, דו מימד, תלת מימד, חומרים, site specific אמנות מותאמת מקום, urban art space מרחב אמנות עירוני.

ישר ולעניין – יחידות הלימוד

לפניכם שלושת יחידות הלימוד שכל אחת מהן מתמקדת בהיבט אחר של האמנות החזותית בקהילה וכוללת חמישה שיעורים. להלן פירוט יחידות הלימוד:

אמנות עושה מקום חזותי Placemaking & Art

יחידה 1: מה הופך מרחב למקום בעל זהות יצירה ומשמעות?

שינוי במרחב או במקום בדרך יצירתית-חזותית בבית הספר ובקהילה, הופכים מרחבים למקומות מזמינים לרווחתם הפיזית, חברתית, תרבותית ואמנותית של הקהילה באמצעות פעולה ותנועה בין האמנות החזותית והפלייסמייקינג. המקום, הדרך, הצורה התוכן והמסר יוצרים מרחב פועם המהווה בסיס להנאה, למידה, התפתחות וליצירה.

אופן השימוש

נקודת מוצא – יזמות חזותית, חדשנות קהילתית, תנועה חזותית מתמדת בין האישי והקהילתי

בחירת מקום בבית הספר - יוצאים לסיור עם תלמידי הכיתה במרחבים הפנימיים והחיצוניים של בית הספר. כאשר בוחרים מקום חשוב להתייחס לאפשרות התנועה והשהייה במקום של תלמידים, כגורם משמעותי בחוויה החזותית ובאינטראקציה הרב גונית, אשר מעוררת ההשראה.

איתור – בסיור כל קבוצה מצלמת מקומות, חללים או מרחבים, ממספר זוויות מבט, שהם בעלי פוטנציאל לשינוי לדעתם.

דיון כיתתי – תלמידי הכיתה מקיימים שיח כיתתי וסיעור מוחות על אפשרויות שונות לפיתוח המרחב, כל קבוצה תכתוב את ההצעות השונות כמאגר רעיונות וכתשתית לדיון הקבוצתי שיתקיים בהמשך.

הצעות לפיתוח המרחב - התלמידים יעבדו בקבוצות, ינסחו הצעות, רעיונות ותכנית פעולה ויצירה חזותית המותאמת לפיתוח המרחב בהלימה לתנאי המקום מיקומו וגודלו- לבין הביטוי החזותי, הרעיוני והנושא

מכרז כיתתי - כל קבוצה תציג בפני הכיתה את הרעיון, תוך שכנוע שאר חברי הכיתה . לאחר מכן תערך הצבעה בכיתה, ותיבחר ההצעה המועדפת. מומלץ להרחיב את ההצבעה והבחירה לקהילת בית הספר.

פיתוח הרעיון – תלמידי הכיתה יפתחו את הרעיון באופן מפורט, מדויק ומתאים למקום הנבחר. התלמידים יעבדו בקבוצות, כך שכל קבוצה תתמקד בחלק אחר של המרחב ותגיש סקיצה ותכנון עבודה מפורטים. תהליך זה מעצים הן את הפרט והן הכלל בשיתוף פעולה והפרייה הדדית.

ציוד וחומרים – במסגרת הכיתה והקבוצה תיערך רשימת ציוד וחומרים הנדרשים לביצוע הפרויקט.

ביצוע הפרויקט – המורה והתלמידים יקבעו את תהליך העבודה, חלוקת התפקידים והעזרים/חומרים נדרשים כך שתתאפשר עבודת צוות יעילה ואיכותית בהתאם לתנאי השטח.

הזמנה לפעולה - קהילת בית הספר: מורים, תלמידים, מוזמנים ללמוד, לפעול, לשהות, ולהטביע חותם במרחב החזותי שמאפשר תנועה ופעילה של למידה חוויה והנאה.

אמנות שיתופית קולקטיבית

יחידה 2: מה יוצר שיתוף פעולה ביצירה חזותית אחת?

תנועה בטווח בין האישי לקהילתי יוצרת הדדיות, היכרות, שייכות ואכפתיות התורמת לתנועה הזורמת ביצירה ובעשייה ומאפשרת שיתוף פעולה בין כלל חברי הקהילה למען רווחתם והנאתם.

אופן השימוש

נקודת המוצא – עשייה שיתופית מקורה בערכים של הדדיות, שיתוף פעולה, נתינה ותרומה לקהילה.

איסוף מידע חזותי - התלמידים יערכו חקר חזותי בקבוצות, אודות ערך/ ערכים שהוצגו להלן. הקבוצה תיצור מאגר יצירות מגוונות העוסקות בערכים אלו ויערכו אותן במצגת.

דין - כל קבוצה תציג מצגת ובה יצירות האמנות הרלוונטיות. בכיתה יערך דיון בסוגיות שעלו בעקבות התבוננות ביצירות האמנות, בהנחיית המורה אשר מאיר ומזקק את התובנות ביחס לערכים ולהתייחסויות, שעלו מיצירות האמנות.

תכנון פעולה - כל קבוצה תחליט היכן היא מעוניינת לפעול אמנותית באופן קולקטיבי, ומהו המעגל הקהילתי לו היא תורמת. ההצעה לפעולה בקהילה תהיה תוצר של עבודת צוות ושיתופיות באופן שכל תלמיד יביע את יכולותיו במסגרת הקבוצה

בדיקה בשטח - התלמידים יפנו לגורם המתאים בקהילה ויבקשו את שיתוף הפעולה לפרויקט זה.

תכנון עבודה - התלמידים יבנו תכנית עבודה מפורטת הכוללת את רעיון העבודה החזותית, אופן הביצוע, לוחות זמנים, חומרים, שלבי ביצוע וחלוקת תפקידים בין חברי הקבוצה.

ביצוע שיתופי - הקבוצה תקבע מועד/ים ליצירה, ביצוע ויישום היצירה המשותפת.

סיום - חשיפת היצירות בפני הכיתה והקהילה. כל קבוצה תציג את תהליך העבודה, ביצוע, תכנון, ושיתוף בחוויית היצירה והעשייה המשותפת. מומלץ לארגן סיורים בית ספרים בהנחיית התלמידים שלקחו חלק בפרויקט זה לתלמידים משכבות גיל או כיתות שלא היו שותפים.

אמנות אקטיביסטית בפעולה

יחידה 3 : מה מעורר בי רצון להגיב ביצירה חזותית?

מעורבות חברתית חזותית היא המקור ליצירה, אמירה, מחאה וביטוי חזותי המושתת על מניע משותף. היצירה החזותית המשותפת תאתגר את הקהילה והמקום לביטוי חזותי חדש נוסף וחדשני.

אופן השימוש

נקודת המוצא - מעורבות קהילתית חזותית, אכפתיות בינאישית, ביטוי חזותי אישי וקהילתי

איסוף וחקר חזותי - התלמידים יעבדו בקבוצות ויאספו מגוון יצירות אמנות אשר דנות ומציגות מסרים חברתיים מגוונים. כל קבוצה תציג בפני התלמידים את היצירות, תוך דיון והבעת עמדות מגוונות

מסר - התלמידים יבחרו במסר חברתי באופן אישי או קבוצתי וינסחו את המסר

תכנון עבודה - התלמידים יגישו הצעה לעבודה המבטאת בהלימה למסר החברתי הנבחר

ביצוע - התלמידים יבצעו את עבודותיהם בהתאם לתכנון.

תצוגה - התלמידים יציגו את עבודותיהם בתערוכה משותפת במרחב הבית ספרי, לצד העבודה יוצג דף עמדה.

סיור והנחיה - התלמידים ידריכו בתערוכה את קהילת בית הספר

תערוכה ניידת - התלמידים ייצרו קשר עם מוסדות, וגורמים עירוניים לתצוגת התערוכה במרחבים נוספים בעיר.

חילופי תערוכות - מומלץ לקיים שיתופי פעולה וחילופי תערוכות עם בתי ספר נוספים בעיר.

מדינת ישראל משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף אי אמנויות
הפיקוח על האמנות החזותית

מקורות מידע

יוצרים מקום: פלייסמייקינג בישראל

פלייסמייקינג – תהליכים השתתפותיים במרחב העירוני

אמנות, אקטיביזם ומרחב ציבורי: פרויקטים נבחרים (תשס"ו-תשס"ח)

ניר חסון, "תושבי קטמון מוחים על החומה שבינם לשכונת מקור חיים" הארץ, 11

ספטמבר, 2011.

שינוי חברתי דרך אמנות

M.Carmona, S.Tiesdell, T. Heath, T. Oc, Public places, Urban Spaces: The
Dimensions of urban Design, Oxford, 2010.